

ION BRAD

aicea, printre ardeleni

memorialistică

CORECTBooks

ION BRAD

**AICEA,
PRINTRE ARDELENI**

Editura Virtual

2011

ISBN(e): 978-606-599-757-8

Avertisment

Acest volum digital este prevăzut cu sisteme de siguranță anti-piratare. Multiplicarea textului sub orice formă, este sancționată conform legilor penale în vigoare.

Cuprins

DE CE ÎNCĂ O CARTE DE MEMORII?	2
PRIVIGHETOAREA ARDEALULUI DE ALTĂDATĂ: VETURIA GOGA	5
LUCIAN BLAGA, ÎN VIAȚĂ ȘI POSTUM	16
PRIMUL POET MODERN AL ARDEALULUI	30
ÎMPREUNĂ CU VECHILE GENERAȚII	92
ALTE NUME ȘI CORESPONDENȚE CLUJENE	119
COLEGI DE AN ȘI FACULTATE	132
LIPSIND DE LA O ANIVERSARE IMPORTANTĂ	161
PRIETEN INTIM, PERSONALITATE INCONFUNDABILĂ	175
CRITIC LITERAR CU SUFLET DE POET	195
ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ	200
UN MARE CĂRTURAR VĂZUT ALTFEL	204
UN BIRUITOR: MIRCEA ZACIU	216
ROMUL MUNTEANU — CUVÂNT LA ANIVERSAREA DE 80 DE ANI	225
UN „CATASTIF” SINGULAR ȘI „EROII” LUI	229
<i>DRUMUL CĂTRE „STEUAU”</i>	231
UN FENOMEN LITERAR UNIC	267
DOMNUL PREȘEDINTE	281
ALEXANDRU CĂPRARIU PE POST DE GENERAL	292
NU PEA LENEȘ, CUM S-A LĂUDAT	308
TITUS POPOVICI — NECUNOScutUL	314
„TRANSILVANIA” LA EA ACASĂ	336
MARELE MEȘTER DIN SĂPÂNȚA	345
ANTIȚA	351
DIN ALBA IULIA	355
ET IN ARCADIA EGO	368
LA GORUNUL LUI HORIA	371
DE LA BRAȘOV CITIRE	375

ACTIVIST ȘI POET	384
OTTLIA ȘI ROMICĂ	391
MOȘTENIRI IMPORTANTE ȘI DIFICILE	403
DIN BANAT	429
O FAMILIE EXEMPLARĂ	441
DE LA SIBIU ȘI MEDIAȘ	457
DE LA TÂRGU-MUREȘ	464
I.D. SÂRBU ÎN DOUĂ IPOSTAZE	471
UN FILOSOOF AL EXISTENȚEI DIFICILE.....	479
COBORÂND DIN RĂDVANUL CU PATRU CAI.....	485
PREDECESORUL MEU LA ATENA	488
LA UMBRA MĂSLINILOR CU OCTAVIAN PALER	494
UN AROMÂN FĂRĂ PERECHE	502
IERARHI. PREOȚI. CĂLUGĂRI	507
ALȚI CLUJENI APROPIAȚI	528
CLUJENI DE SEAMĂ	542
CU DINU FLĂMÂND PRIN GRECIA	560
MAMA LINĂ.....	566
FRATELE TRAIAN	568
ALȚI PRIETENI DRAGI	574

Ion BRAD (n. 8 noiembrie 1929, Pănade/Alba) este poet, prozator, publicist. Facultatea de Filologie din Cluj (1952). Redactor la „Almanahul literar” (1950-1953). Secretar al filialei clujene a Uniunii Scriitorilor (1953-1955). Stabilit la București (1956). Redactor-șef al revistei „Cravata Roșie” (1956-1958), redactor la „Luceafărul” și la „Scânteia Tineretului” (1958-1962). Secretar al Uniunii Scriitorilor (1962-1965). Redactor la „Gazeta literară” și adjunctul șefului de Secție a C.C. al PCR pentru Cultură și Artă (1966-1968). Vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă (1968-1973). Ambasador al României la Atena (1973-1982). Director al Culturii și Presei din Ministerul Afacerilor Externe (1982-1984). Director al Teatrului „Nottara” (1984- 1990). Director fondator al Editurii Demiurg (1992-2003).

Volume (selectiv): Cu sufletul deschis, *versuri*, 1954; Cântecele pământului natal, 1956; Cu timpul meu, *versuri*, 1958 (*Premiul Academiei Române*); Mă uit în ochii copiilor, *versuri*, 1962; Descoperirea familiei, *roman*, 1964; Fântâni și stele, *versuri*, 1965; *Ecce tempus*, *versuri*, 1968; Orga de mesteceni, *versuri*, 1970; Emil Isac, un tribun al ideilor noi, *eseu*, 1972; Zăpezile de acasă, *versuri*, 1972; Noapte cu privighetori, *versuri*, 1973; Templul din afară, *versuri*, 1975; Ultimul drum, *roman*, 1975; Transilvane cetăți fără somn, *versuri*, 1977; Războiul cunoașterii, *versuri*, 1979; *Ora întrebărilor*, *versuri*, 1979; Raiul răspopiților, *roman*, 1979; Muntele catârilor, *roman*, 1980; Cartea zodiilor, *versuri*, 1982; Leagănul mării, *roman*, 1983; întâlnire periculoasă, *roman*, 1985; *Romanul de familie*, 2 vol., 1986; Oracole, *versuri*, 1987; Proces în recurs, *roman*, 1988; Rădăcinile cerului, *versuri*, 1989; *Vase de Tanagra*, *versuri*, 1993; Icoana nevăzută, *versuri*, 1996; Al doilea suflet, *versuri*, 1999; Monologuri paralele (*cu Monica Anton*), *memorii*, 1999; Mamei, dincolo, *versuri*, 2002; Dialog epistolar (*cu Mircea Zăciu*), 2003; *Ambasador la Atena*, 6 vol., *memorii* (2001- 2004); Toamnă clasică, *versuri*, 2004; Printre oamenii Blajului, *memorii*, 2006; Ion Agârbiceanu, sfânt părinte al literaturii române, *memorii*, 2007 etc.

A tradus din literatura greacă, vezi, mai ales, antologiile *Melancolia Egeei*, 1987, și *Poeți greci contemporani*, 2004.

Poeziile și prozele sale au fost traduse în limbile engleză, franceză, greacă, spaniolă, bulgară, italiană, maghiară, ucraineană, rusă, albaneză, sârbă, poloneză, germană, portugheză etc.

DE CE ÎNCĂ O CARTE DE MEMORII?

Mi s-a pus și mi-am pus singur această întrebare, după ce, în ultimii șapte ani, am publicat la editura „Viitorul Românesc» (a scriitorului ardelean Viorel Știrbu) cele șase volume ale ciclului *Ambasador la Atena*. Recunosc, apărute cum se întâmplă, mai nou, cu multe cărți, într-un tiraj foarte modest, 300 de exemplare, pe care le-am oferit cu dedicație mai degrabă celor direct vizați în paginile lor. Uneori faptul acesta s-a petrecut într-un cadru solemn, în saloanele Ministerului Afacerilor Externe sau ale Fundației europene „Nicolae Titulescu” din București. Am evitat, nici nu știu de ce, invitațiile cunoscutei librării „Sadoveanu”, ale Muzeului Literaturii Române sau chiar „Sala Oglinzilor” de la vechea clădire a Uniunii Scriitorilor. La apariție, nu mă pot plânde, multe spirite cultivate au apreciat substanța, stilul și titlurile celor șase cărți: *Secvențele începutului*, *Avatarurile democrației*, *Elogiul nechibzuinței*, *în umbra zeilor*, *Zonă de cutremure* și *Final cu prelungiri*. O muncă dificilă, istovitoare, pentru cei șapte ani cât au durat cercetarea și transcrierea textelor aflate în cei peste zece kilometri de dosare din arhivele atât de bogate și încă slab cunoscute ale Ministerului nostru de Externe. Poate că noul și tânărul ministru liberal, Adrian Cioroianu, istoric și eseist cunoscut, ajutat de Institutul Diplomatic Român, condus și el de un profesor de istorie energic și vrednic, Vlad Nistor, înconjurați, amândoi, de unii cercetători de specialitate, vor reuși să pună într-o mișcare mai alertă inițiativa fostului director al Arhivei Naționale Diplomatice, Dumitru Preda, actualmente ministru consilier al Reprezentanței României la UNESCO, preluată de prestigiosul critic și istoric literar, Nicolae Manolescu, după ce a strălucit acolo, mai mult de zece ani, spiritul lui Dan Hăulică.

Așadar, șapte ani la masa de scris, de trei-patru ori mai întinsă decât un birou obișnuit, chiar și pentru nevoile unui prozator, fiindcă poetul își poate scrie textele și pe caietele ținute pe genunchi. Adevărul adevărat este însă că mai bine de jumătate din textele incluse în cele vreo 2.000 de pagini ale acestor cărți erau redactate tot de mine, timp de nouă ani și trei luni, cât a durat misiunea mea de ambasador al României în Grecia (1973-1982), texte transmise la București sub formă de telegrame cifrate.

La acestea s-au adăugat, selectiv, o parte din sutele de scrisori, primite în toți acei ani, de la personalități române și străine, texte chemate să coloreze și să facă mai vii diversele episoade ale lumii politicodiplomatice ateniene. O lume radiografiată cotidian, cu pofta și curiozitatea unui scriitor rătăcit printre diplomații de carieră. Toate aceste telegrame și scrisori erau legate, firește, de fluxul unor trăiri momentane sau meditații și sinteze, mai mult epice decât lirice, antrenate în acest dialog retroactiv cu luminile și umbrele unor peisaje din ce în ce mai îndepărtate.

Uneori, însă, scriind la aceste șase volume, le-am părăsit pe toate, acaparată de timpul agresiv al zilelor de față, care și-a cerut și el dreptul la pagină.

Așa se face că, printre sutele de personaje ale „hronicului” vârstei mele de mijloc, era firesc să

încapă numele și figurile unor oameni din Ardeal, printre care m-am născut, m-am format spiritual, ca să pot pleca apoi în largul țării și al lumii.

N-aș vrea să uit nici felul în care s-a născut impulsul inițial al scrierii și publicării acestui amplu și poate riscant periplu memorialistic. S-a întâmplat să vină oarecum formal și din afara mea. Un cunoscut și apreciat istoric, academicianul Dinu C. Giurescu, pe care îl cunoșteam din anii noștri mai tineri și dintr-o colaborare culturală oficială, m-a întrebat într-o bună zi, la Universitatea din București, de ce n-am înțeles încă, atât eu, cât și alți colegi, prezenți și implicați în istoria ultimilor 50 de ani ai României, dramatici și uneori cumpliți, că scrierea și publicarea unor memorii ar fi nu doar utile, ci absolut necesare istoricilor de profesie. „Noi — spunea profesorul — când scriem lucrări de sinteză, autentice și credibile, avem nevoie și de cunoașterea adevărurilor omenești, nemijlocite, dincolo de cele îngropate sub praful documentelor de arhivă”.

N-am stat mult pe gânduri! Am dat curs acestui îndemn prietenesc, iar rezultatul ostenețelor mele se pare că n-a dezamăgit în primul rând aceste spirite iubitoare de adevărul acelor fapte și trăiri omenești, caracteristice unei jumătăți de secol.

Iar din punct de vedere stilistic, cineva, mai puțin conservator decât mine, a ținut să observe că aceste cărți ar avea chiar o structură „postmodernă”, „polifonică” și „fragmentară”.

O fi sau nu așa, nu știu, nu mă pricep!

Dar experiența aceasta venea după alte două cărți, de natură când mai alambicată, când mai frustă, vădită prin publicarea *Monologurilor paralele* (corespondența mea din anul 1990 cu regretata scriitoare blăjeană Monica Anton) și a volumului Mircea Zăciu — Ion Brad, *Dialog epistolar* (editura „Curtea veche”, 2003), cuprinzând sutele de scrisori primite, între anii 1952 și 2000, de la profesorul, cărturarul și prietenul meu de-o viață, dispărut subit și prea devreme.

Încurajat de toate aceste experiențe, nu doar literare și stilistice, m-am decis să alcătuiesc și să public, în hotarele acelorași maniere memorialistice, împănate cu documente originale, un amplu volum, *Blajul și oamenii săi*, apărut la sfârșitul lui 2006 în tânăra și tot mai prestigioasa Casă de editură „Buna Vestire” din „Mica Romă” eminesciană.

În aceste condiții, presat, ca să nu zic chiar speriat, de cadența inexorabilă a Timpului, care nu știm până unde se va întinde, am început să răscolesc din nou sacii cu mii de scrisori, conservate și salvate în arhiva personală, după atâtea mutări și peripeții de familie. Știam că se ascund acolo semnele concrete ale unor relații care m-au legat, încă din tinerețe, de numele unor personalități, devenite efigii exemplare ale spiritualității naționale, începând cu Ion Agârbiceanu, Emil Isac, Lucian Blaga. Iar dincolo de ele, atâtea și atâtea alte nume care figurează, uneori apăsate, în istoriile și dicționarele de specialitate, apărute în ultimele decenii. Vreau să cred că mi-am pus astfel, din nou, sufletul în palmă, având conștiința împăcată în fața atâtor judecători, chemați să vadă, parcurgând aceste documente, dacă lozinca lansată, după evenimentele din decembrie 1989, despre existența unei

„Siberii a spiritului”, mai rezistă sau nu. Mai ales că e vorba de documente netrucate, nici deformate de „viziunile” securiștilor din perioada stalinistă a istoriei noastre. „Viziuni” scoase la suprafață din noianul „dosarelor deconspirate”, uneori cu o frenezie spectaculoasă, împinsă între dramă și caricatură.

Mai era oare nevoie, în aceste împrejurări, de noua mea prezență pe scena zilei de față și de tot acest efort istovitor? Poate că da! Îl fac din nou cu sentimentul unei spovedanii, a păcătosului, nu a învinsului, aflat în fața pragurilor ultime și prea înalte, de care se izbeau, primăvara, copiii nefericitei *Fefelega*, din capodopera aceluși „sfânt părinte al literaturii române”, cum atât de inspirat l-a numit Lucian Blaga pe Ion Agârbiceanu.

Firește că, făcând și acest gest, poate riscant, încerc emoțiile cele mai intense. De ce? Fiindcă este vorba în aceste pagini de panorama cea mai vastă a principiilor și experiențelor mele literare. Și nu numai! Un amalgam de fapte și întâmplări, în vârtejul cărora apar sute de nume, dintr-o Transilvanie totdeauna neliniștită, dar esențială în evoluția istoriei naționale. Pe lângă „masa umbrelor” sacre și dragi, ne întâlnim și cu unele nume încă prezente în acest peisaj inconfundabil. Printre ele, nu de azi de ieri, am remarcat și pot spune că mi-a fost aproape, încă înainte de 1989, personalitatea unuia din cei mai dotați și prestigioși cărturari clujeni din noile generații. Este vorba chiar de Irina Petraș, care atât prin opera sa vastă și variată, dar și prin calitățile dovedite, mai nou, în fruntea editurii „Casa Cărții de Știință”, cât și a Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, s-a afirmat ca o personalitate de prim rang a Clujului, a mișcării de idei pe un plan mai larg, național.

Dacă, lucidă și prudentă cum o știu, va accepta și riscul¹ publicării noii mele cărți *Aicea, printre ardeleni*, nu-mi rămâne decât să sper că Timpul va mai fi îngăduitor câțiva ani cu mine, ca să pot încheia și ultimul proiect de acest gen, intitulat de pe-acum *Dincoace de munți*. Adică, să pot urma, în acest fel, până la capăt, vechea strigare a străbunilor mei de pe Câmpia Libertății din Blaj: „Noi vrem să ne unim cu Țara!” Fiindcă doar una singură avem și atât de greu conturată în hotarele ei istorice. Chiar „spiritualizate” în prezent, odată cu intrarea oficială în Uniunea Europeană, eu, ca descendent al Școlii Ardelene, bucurându-mă, nu pot totuși să uit cuvintele testamentare ale lui Inocențiu Micu Clain, „primul mare om politic al Transilvaniei”, cum l-a numit Lucian Blaga: *Numai din pământul Patriei poți învia la Judecata de Apoi!*

Mă rog, seară de seară, să fie și pentru mine așa...

¹ Riscul aparține, desigur, exclusiv autorului, asumat de altminteri, de îndată ce a ales să păstreze (cu dichisuri de arhivar împătimit) și să scoată la iveală (cu sentimentul martorului dator în fața Istoriei) toate documentele unei vieți pline de întâlniri (n. ed.)

PRIVIGHETOAREA ARDEALULUI DE ALTĂDATĂ: VETURIA GOGA

Așa i se spunea, prin 1911, în timpul impresionantelor manifestări de la Blaj, la semicentenarul ASTREI, când Veturia Triteanu, cântăreață de operă, fusese admirată de conclavul spiritual românesc, în frunte cu I.L. Caragiale, din care făcuse parte și Octavian Goga. Să fi început atunci sau erau mai vechi simpatia și dragostea dintre cei doi sibieni? N-am cercetat, nu știu. Cronicile timpului notează doar că „poetul pătimirii noastre”, cu atâtea merite în lupta pentru dezrobirea ardelenilor și realizarea Marii Uniri din 1918, a divorțat prin 1920-21, de Hortensia Cosma, fiica unuia dintre cei mai cunoscuți bancheri și patrioți ardeleni, Partenie Cosma, fost colaborator al lui Gojdu și director, până la sfârșitul vieții, al Băncii „Albina”. Am notat acest amănunt, fiindcă, se spunea în criticile aduse de adversarii lui Goga (intrat, după 1919, în înalte funcții ministeriale), acesta beneficiase de fondurile „Albinei” pentru a-și cumpăra de la moștenitorii prietenului său, marele poet maghiar Ady Endre, proprietățile de la Ciucea. În răutățile timpului mai circula și faptul că, despărțindu-se, ingrat, de Hortensia Cosma și luând-o pe Vetuna de la popa Triteanu, ministrul Goga l-ar fi făcut pe acesta episcop, trimițându-i și aceste versuri deocheate: „Preasfințite, suntem chit! Mi-ai dat mitră, ți-am dat mitră!” Așa cum, mai târziu, când „privighetoarea Ardealului” părăsise scena lirică și trecuse, vrând-nevrând, dar mai mult vrând, ca soție de ministru și, foarte puțin după, chiar prim-ministru, pe scena agitatei politici românești interbelice, aceiași adversari făceau trimiteri la colaborarea Veturiei, în primul război mondial, cu serviciile secrete germane. Ca mai apoi, după moartea subită a lui Octavian Goga, în 1938, înfrânt în politică și retras la Ciucea, văduva sa să devină, în timpul războiului, colaboratoarea Măriei mareșal Antonescu. A fost, se pare, scăpată de proces și condamnare, după război, prin intervenția directă a finului său, Dr. Petru Groza, devenit prim-ministru competent și autoritar. Oricum, lui i s-a datorat și salvarea bunurilor de la Ciucea, încărcate în furgoanele militarilor sovietici, în timpul înaintării acestora spre Budapesta.

Am notat toate acestea pentru a se înțelege emoția primelor mele întâlniri cu doamna Veturia Goga, după ce ajunsese, în 1953, secretarul Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor. Mai cu seamă după ce reușisem, în condițiile evocate de mai multe ori, să contribui la reabilitarea situației lui Ion Agârbiceanu, persecutat și el în epocă, acțiune sprijinită direct de același Dr. Petru Groza.

Atunci, în 1954, venind la noi, scriitorii, ne-am luat de mână și ne-am dus la șefa secției de cultură a Sfatului Popular, soția comandantului militar al Regiunii, care, uscată și sobră de felul ei — la antipodul temperamentului năvalnic și cuceritor al doamnei Veturia Goga — a înțeles să sprijine cererea ei de-a fi scoasă de pe lista „chiaburilor”, unde ajunsese nu din cauza castelului de la Ciucea, ci pentru că avea acolo peste 10 iugăre de pășuni și două bivolițe cu lapte.

Până să se rezolve toate formalitățile, cobora din când în când la Cluj, însoțită de fiica sa

adoptivă, Janina, măritată cu Dr. Luca, îmbrăcată ca o călugăriță, în haine negre, aproape toate croite sau împletite de mâinile ei aspre, de țărancă, dar și de constructoare a mauzoleului soțului ei, fiindcă adusese mozaicuri venețiene și se cățara pe scări, să le lipească, să le dea relief. Venea uneori și la mine acasă, cu butușei de lână, pentru fiică-mea Lia, care gângăvea în pătuțul ei, în timp ce doamna Goga îmi spunea: „Despre Caragiale și prietenia lui admirabilă cu Tavi, poate voi nu mai aveți cum să învățați pe la facultate și să scrieți, astăzi, la gazetă, că, de, toată lumea înțelege cum umblă vremurile și politica de azi... Dar dacă nu ai cartea «Precursorii», ori n-o mai poți împrumuta de la bibliotecă, ți-o aduc eu data viitoare. Știu, domnule Brad, câteodată văd și din ce scrii că l-ai cetit bine și că-l admiri pe «poetul pătimirii noastre». Nu te lua după toți cei care-l acuză de «antisemitism», când cu guvernul nefericit Goga-Cuza, că eu mai am mărturii și documente scrise, depeșe-circulare trimise în țară, că atunci când au început persecuția și abuzurile împotriva evreilor, Tavi a dat ordine prefectilor să înceteze orice abuzuri și nedreptăți... Dacă vrei, ți le aduc și pe acestea data viitoare...»

Am plecat în vara lui 1955, de la Cluj la București și nu le-am mai văzut.

Între timp, continuându-și opera de conservator și constructor al Ciucei, răzbătătoare cum era, Veturia Goga reușise, cu vechi și noi relații, să-și recupereze unele bunuri — inclusiv covoare — care ajunseseră prin casele unor potentăți comuniști din București. La mine a mai apelat, după ce ajunsesem la Secția de Cultură și Artă a Comitetului Central, în 1966, când ea donase Ciucea statului român și când avea nevoie de noi protecții la oficialitățile cultural-administrative centrale. Așa se face că am păstrat șase scrisori trimise de doamna Goga de la Ciucea la București, aproape toate dactilografiate chiar de ea la o „mașină veche care nu mă mai ascultă”, cum nota la sfârșitul unei scrisori. În 29 III 1968, când eu ajunsesem vicepreședinte la Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, îmi scria:

Dragă Ion Brad,

Ar trebui să încep cu ziua când ne-am cunoscut, când ai venit pentru întâia oară la Ciucea, întrebându-mă „Doamnă Goga, am venit să Vă întreb — cum vă simțiți, ce mai faceți, aveți nevoie de ceva?”

De-atunci și până azi au trecut mulți ani. Prețuirea D-tale de către cei în drept — *te-a* îndepărtat din micul birou de la așezarea „Societății Scriitorilor” din Cluj — unde veneam să te văd, de câte ori treceam prin Cluj, luând cu mine satisfacția și mulțumirea agreabilă a unei conversații.

Și-acum să trec la mobilul scrisorii mele. În a doua jumătate a lunii sept vine doamna Winifred Wagner, care după moartea soțului ei Siegfried Wagner, a condus Bayreuth-ul 17 ani — până ce au luat conducerea cei doi fii — Wieland (care a murit acum 2 ani) și actualul conducător, Wolfgang; o însoțește singurul nepot care mai e în viață al lui Richard Wagner, sosesc ca oaspeții mei — noi am păstrat legăturile de prietenie din vremuri de când cântam eu la Bayreuth, de peste 50 de ani. Aș dori

să le arăt la noi ce e mai atrăgător. Mănăstirile din Bucovina, coborându-ne la Biczaz, Piatra-Neamț, București — unde vom poposi 2 zile. Acum intri, după rugămințile mele, D-ta în rol: să ne înlesnești să avem cazarea la Athenée Palace, cel puțin 2 camere cu 2 paturi și două cu un pat, restul de alte 2 camere vor trece poate la Ambasador.

La București, să-mi comunici, Te rog dacă m-am gândit bine — în prima zi, Muzeele Statului, Mogoșoaia. A doua zi, Muzeul Satului — unde mă gândesc că am putea să dăm la televizor un dans al călușarilor și cu copiii cei mici — tot a doua zi un dejun la Snagov. Desigur că toată cheltuiala va fi suportată de mine.

Plecând din București, prin Pitești, Valea Oltului, Sibiu, Cluj și din nou la Ciucea, de unde vor pleca înapoi la Bayreuth.

Nu știu dacă urmărești conferințele prof. Sbârcea, la televizor? Am putea să-l rugăm ca înaintea sosirii fam. Wagner la Ciucea, să vorbească la televizor despre Bayreuth, asta însă ar trebui inițiat de D-voastră.

Acum nu mai rămâne decât să aștept răspunsul D-tale, dacă aprobi planul meu — sau îmi propui ceva mai bun. Poate îl întrebi și pe tov. Mihnea Gheorghiu, care e așa de interesant în invențiile lui.

Și eu acum îți strâng mâna cu prietenia de demult.

M-aș bucura să-mi scrii ceva și despre copilul căruia la naștere i-am lucrat o pereche de butușei. Veturia Oct Goga.

Tonul acesta confesiv-poruncitor, bine cunoscut de mine, nu se schimbase deloc, ba, dimpotrivă, schimbându-se atmosfera politică din țară, devenise mai convingător. Și era, evident, în avantajul nostru să ne viziteze urmașii celebriilor Wagneri de la Bayreuth, unde — nu știam — cântase cândva „privighetoarea Ardealului”.

La vârsta de 13 ani, fiica mea Lia încă mai păstra printre păpușile copilăriei „butușei doamnei Goga».

Să vedem acum ce-mi scria la 16 octombrie 1968, după ce eu tocmai mă întorsesem din vizita unei delegații parlamentare în Finlanda, unde un ziarist american îl pusese în dificultate pe șeful nostru toloc (prim-secretar de județ) în legătură cu „amenințarea sovietică” la adresa României, după evenimentele din Cehoslovacia, obligându-mă pe mine să răspund, calm, „provocării capitaliste”.

În aceeași perioadă se aflaseră în vizită la Ciucea colegul meu de ministeriat criticul și istoricul literar „specialist în Goga” Ion Dodu Bălan, împreună cu soția sa, Elena. Preluaseră, așadar, și ei o parte din răspunsurile la numeroasele întrebări și solicitări formulate de stăpânitoarea absolută și nedezmănițită a domeniului Ciucea.

Iată acel text integral:

Dragă Ion Brad,

Din ziua întoarcerii mele, din drumul făcut cu oaspeții prin Țară — simțeam un îndemn de-a-ți scrie, să mulțumesc din inimă, pentru gentilețea D-tale față de fam. Wagner — dar mai ales a-ți tălmăci ce mișcată am fost de sentimentele D-tale față de mine și față de Muzeul Octavian Goga.

De când ai fost D-ta ultima dată aici s-au înfrumusețat multe. Am aranjat la mănăstire o secție etnografică, arătoasă și reușită, în cele patru încăperi mari s unt expuse: costume vechi, îi vechi, cusături vechi, cojoace vechi, mărame etc., totul este strâns cu pricepere și înțelegere — fiindcă pe vremea când făceam colecpi aveam de unde alege. În casa Ady am aranjat o odaie românească și alta ungurească. Aproape toate drumurile sunt pavate. Jos la intrare s-a lucrat o gheretă sculptată, de-un țăran din Fildul de Sus, care este admirată de toată lumea.

Aici avem 6 clădiri de vizitat — castelul, *secția* etnografică dela mănăstire, Mausoleul, casa albă, casa Ady și casa de pe stâncă, cu 62 de camere, aproape 200 de geamuri. Ne dăm o osteneală mare, pentru a putea pne ordine și curățenie în aceste clădiri. O să vă vină o propunere dela *Com. de artă și cultură* pe care Te rog să o acceptap, de-a mări personalul în felul următor.

1. să treacă prof. Mircea Oprită, actualmente numit ca îndrumător al Muzeului, pe un post de cercetător nou-înființat, pe care l-am dezbătut cu forul tutelar, pentru a publica și a scoate la lumină multele materiale pe cari le avem la dispoziție, privind aspecte necunoscute ale vieții și activității lui Octavian Goga. Pentru aceste planuri ale noastre avem nevoie de-un tânăr capabil, care să fie un ajutor și colaborator al prof. Opriță — totodată să preia atribuțiunile prof. Opriță de îndrumător.

După informațiile mele ar fi foarte nimerit să fie angajat în acest post nou Aurel Scorobete, fratele poetului Miron Scorobete din Cluj. Este absolvent al Facultăpi de filologie din anul 1966 și actualmente prof. În comuna Delinești, jud. Caraș-Severin. După informațiile mele precise, are frumoase pregătiri, pe care le va putea pune în slujba și în interesul Muzeului.

Te rog totodată să aprobi și celelalte numiri cari vor fi prezentate de *Com. de artă și cultură* din Cluj. Acum că suntem la începutul lucrărilor de încălzire centrală și avem nevoie de-un mecanic priceput și calificat, pe care l-am găsit, vrem să-l putem angaja din vreme. De două luni avem pe statul de plată un muncitor zidar calificat și o supraveghetoare, cari ne-au fost în vara asta, cu peste 40.000 de vizitatori, de foarte mare folos. Vă rog să binevoiți a aproba aceste propuneri pentru înființarea noilor posturi, care ar trebui puse în statul de funcțiune.

Iartă-mă că Ți-am umplut capul cu problemele Muzeului și sunt sigură că mă vei înțelege.

Rugându-Te să predai doamnei și domnișoarei Brad toată prietenia mea și dorința de bine, a D-tale ca totdeauna Veturia Oct. Goga

Mi se adresa de parcă eu aș fi fost ministrul Culturii și aș fi putut bate din palme să se rezolve atâtea propuneri, altfel logice și corecte. Era bună angajarea tânărului profesor Mircea Oprită, devenit ulterior un scriitor și un factor activ și prestigios în viața spirituală clujeană și națională, de două ori

director al Centrului cultural de la Budapesta. Nu mai știu dacă s-a ales ceva cu propunerea fratelui poetului Miron Scorobete, oameni talentați și de toată isprava.

De la Ciucea, la 15 noiembrie 1968:

Dragă Ion Brad,

Știu că ai fost dus în străinătate, știu că Te-ai întors, și mai știu că ești supraaglomerat cu tot felul de chestiuni, cărora trebuie să le dai solupi — acum mai știu că trebuie să vin și eu cu problemele mele arzătoare.

Ți-am fost scris, într-o scrisoare anterioară, că mă găsesc într-o situație ce depinde de D-ta și cum ai fost atât de amabil cu mine, spunându-mi că oricând, de câte ori am nevoie de D-ta, mă pot îndrepta spre D-ta, a sosit clipa. De 3 săptămâni am început cu lucrarea „încălzirea centrală”. Suntem la castel cu zidurile sparte, cu săpături de șanțuri de 50 cm adâncime, cu țevi așezate în ziduri verticale și orizontale, și cum nu se poate lucra într-o singură cameră, trebuie ca ciocanul, târnăcoape, ranga, spițuri, să-și cânte simfonia lor deodată. În toată casa nu te împiedici decât de scânduri, moloz, țevi, cărămizi, beton și alte năzdrăvenii. Lucrarea se face în regie și eu mi-am luat o mare răspundere, fiindcă sunt cam conducătorul de șantier.

Situația se cam prezintă în următorul fel: am 64 de camere, peste 200 de geamuri, 8 clădiri de întreținut crede-mă cu 2 femei îmi este foarte greu să fac față. Eu sunt pe șantier de dimineața la orele 7, până seara la orele 8. Am cerut să-mi aprobat, deci, o femeie în plus și un zidar. Asemenea și Comitetul de cultură și artă din Cluj, care cunoaște situația mea: s-a adresat D-voastră, sprijinindu-mi cererea mea. A fost timpul suprem să facem această reparație, un dulap unde îmi păstrez argintăria veche l-am încheiat eu, cu 72 bucăți de furnir căzute. Să nu-ți mai umplu capul cu nemulțumirile mele - doresc însă, să știi, cu tot sufletul m-am pus în serviciul D-voastră, pentru a vă dăruî în excelente condiții „Muzeul Octavian Goga”. Dacă aprobi rugămintea mea, spune cuiva din apropierea D-tale, să dea un telefon la Cluj, cât de curând, pentru a nu fi opriți cu lucrarea. Am o mulțumire mare, căci întreprinderea din Cluj, IOGCC, a orașului, lucrează frumos, am protectori buni și înțelegători - Clemente Russu, de la Județ, pe Gh. Lepedeanu de la oraș, trebuie să-l semnalez pe ing-șef al trustului minier de la Oradea, Horia Cosma, care mi-a procurat o bună parte din material.

Aș dori să-l pun pe lista sprijinitorilor Muzeului și pe Ion Brad, de care m-am simțit legată de multă vreme. A D-tale, Veturia Oct Goga

Într-adevăr, în luna aceea tocmai mă întorsesem de la Tașkent, capitala Uzbekistanului, unde am fost obligat să particip, împreună cu neuitatul Ion Popescu-Gopo, la Festivalul Cinematografic al țărilor afro-asiatice. Tensiunile post-Cehoslovacia erau apăsătoare în toate ocaziile de genul ăsta, la care sovieticii țineau foarte mult Noroc că acolo ne-am întâlnit cu o echipă de cineaști din RSS Moldovenească, de la care am aflat cum stăteau aliniate de-a lungul Prutului tancurile sovietice gata

să ne mai „elibereze” încă o dată.

De admirat însă, toată zbaterea doamnei Veturia Goga, aproape nonagenară, ca să facă din Ciucea un loc de pelerinaj spiritual românesc și de turism cultural.

La 17 ianuarie 1969, îmi scria de mână, cu cerneală roșie, următoarele:

Protectorul meu de totdeauna,

Alături memento-ul meu de anul trecut Cum am introdus în casa mare încălzirea centrală, avem absolută nevoie de-un mecanic.

Încălzirea am făcut-o pentru a preîntâmpina degradarea lucrurilor din casa mare.

Așa au fost unanime părerile experților, tot parchetul de la parter trebuie schimbat Suntem în plină țigănie și murdărie, praf, moloz, beton, cărămizi, nisip, criblură, nu știu când vom reuși să putem deschide din nou Muzeul. Deci în luna noiembrie am mai putut primi vizitatori, până atunci am avut peste 30.000, dintre cari foarte multe școli. Când vom putea deschide iarăși ușile, nu știu cum să facem față. Gândește-te, avem 6 clădiri, cu 64 odăi, 200 geamuri, toate astea trebuie să le curățim și să le îngrijim și asta numai cu 2 femei. Nu crezi că trebuie să mai angajăm una? Iar postul de paznic trebuie să-l transformăm în zidar, fiindcă sunt foarte bine păzită și zidarul îmi este de mare nevoie, căci avem zidurile ce înconjoară proprietatea de aproape 11 hectare! Deci să recapitulez — 1 mecanic, un zidar, și dacă ești binevoitor față de noi cu curățitul, încă o femeie. În acest sens a propus și Comitetul de Artă și Cultură, dar nu am primit nici un răspuns.

Conversația mea epistolară s-a cam lungit, și n-am vrut să amestec dorințele mele de Anul nou cu doleanțele mele de directoare.

Gândește-Te pentru viitor ce ne facem când mă voi muta și eu sus?!

Textul, dramatic și prin finalul lui, nici nu mai era semnat. Birocrația administrativă nu ținea cont de admirația mea și a celorlalți colegi din conducerea Ministerului.

La 16 ianuarie 1970, textul următor, care mă bucura pentru laudele aduse prietenului și colaboratorului meu, artistul fotograf Ion Miclea (de mare succes se bucurase, în 1965, *Eroii fabulelor*, carte care l-a încântat pe G. Călinescu), dar mă întrista pentru pocinogul editorial și tipografic de la „Dacia”:

Dragă Ion Brad,

Vreau ca primele caiete cu imaginile prinse de ochiul de artist al lui I. Miclea, care cunoaște așa de bine ca nimeni altul asocierea de lumină și umbră, de alb și negru — și totodată să-ți mulțumesc pentru tot sprijinul dat Muzeului. Las la aprecierea D-tale să mă sfătuiești — dacă să dau drumul broșurii cu greșelile necorectate și după a doua tipărire? Frazele șterse nu-mi aparțin. N-am putut afla, dar nici nu e interesant să știu cine a fost antiliterarul.

Istoricul acestei scrieri este: ne-am înțeles cu topi ca Paul Anghel să scrie introducerea și eu

să le scriu o scrisoare. Intervenind însă o schimbare în prezentarea broșurii — nu s-a putut seamă de dorința mea de-a prezenta în mod simplu așezarea noastră la Ciucea. Frazele șterse nu sunt ale mele — prefer *să* tai cu foarfeca pagina tipărită - decât să împart pe țară o lectură de subsol... Mai erau și alte fraze naive, pe cari am reușit la prima lectură să le *scot* Eu mă rugasem să-mi fie date foile bun de tipar”, dar nu le-am primit. Ce ușor era să fac atunci convenitele rectificări. Sunt gata să suport eu cheltuiala tipăririi unei noi pagini. Până acum s-au plătit 70.000 pentru 10.000 de broșuri - ce mai înseamnă costul unei noi pagini — numai 1.200 lei.

Eu plec marți dimineața la Cluj să văd dacă mai pot aranja ceva la poligrafie. Poate până atunci aș putea avea și părerea D-tale.

Eu am promis ca tot ce voi mai publica să dau editurii Dacia — dar ce garanție pot avea cu tipărirea manuscriselor lui Octavian Goga, când cu atâta ușurință s-a lucrat la broșura „Goga la Ciucea”?

Poate vă înțelegeți cu I.D. Bălan și-mi comunicați la Cluj părerea D-voastră.

Transmite Te rog familiei D-tale - toate dorințele mele de sănătate și fericire, iar D- tale o veche și prietenească strângere de mână. Veturia Oct Goga

După care, la 8 aprilie, ultima scrisoare păstrată de mine:

Dragă Ion Brad,

Sunteți 3 mari binevoitori și sprijinitori ai „Muzeului Octavian Goga» — și-atunci nu prea știu cui să mă adresez — fiindcă D-ta ai fost cel dintâi care Te-ai pus în ocrotitorul meu — dar dacă am greșit rog pe ceilalți doi *să* mă ierte și să treci scrisoarea acolo unde trebuie.

Să încep deci cu explicațiile mele, pe cari te rog să le judeci după merit, căci am dreptul la titlul de bun gospodar.

Când am propus să facem o încălzire centrală — a fost în vremea când tov. Clemente Rusu era președintele Regiunii - mi-a răspuns: „D-nă Goga, să facem încălzirea în etape, să începem cu castelul, fiindcă celelalte clădiri sunt la distanță mare și *asta* costă sute de mii de lei”. Natural că am acceptat.. După 30 de ani, că n-a fost încălzit castelul, numai dormitorul meu și baia. A fost un lucru foarte trebuincios — fiindcă la schimbările de temperatură a început degradarea peste tot. La mobilă (eu am reparat personal la un dulap din care s-au desprins 78 de bucăți de furnir), la tablouri, mucegai prin cărți — dușumeaua oarbă de sub parchet a fost complet putrezită. A fost o muncă mare să instalez o centrală termică cu săpături de canale termice în adâncime de la 80 de centr. la 2 mtr. toată țevăria a fost îngropată în ziduri, deci o muncă de-o viață. A trebuit să ducem câțiva metri cubi din castel ca *să* curățim pământul scos din interiorul castelului. 7 luni a fost Muzeul închis.

În anul 1969 am început cu încălzirea centrală la Casa albă și mănăstire — unde este așezată o secție etnografică cu peste 500 de exponate. Această etapă am lucrat-o în regie și astfel, în loc de

sute de mii de lei, am cheltuit 28.000 de lei. Am putut economisi această sumă fiindcă am o echipă de muncitori de elită. Am avut un singur muncitor expert de la Cluj cu ucenicul lui. Toată lucrarea am adus-o la sfârșit cu muncitorii mei și eu am condus șantierul. Toată ampla introducere am făcut-o pentru a ajunge să fiu răsplătită cu împlinirea dorinței mele. O scrisoare asemenea am trimis-o și anul trecut, dar n-am primit nici un răspuns. Teritoriul Muzeului este peste 10 hect, inițial a avut peste 3. Noi am tot mărit proprietatea în dreapta, în stânga, sus, până în vârful dealului Pleș. Mai avem în plan să facem un teatru de vară jos în curtea proprietății, cu o scenă acoperită, îl vom executa pe măsură ce vom avea posibilități materiale, tot în regie. Mai avem de reparat toate zidurile și împrejmuirea dealului deasupra Mausoleului, tot cu oamenii mei vom face toată lucrarea, pe unde e deschisă adică partea de sus din deal, intră tot felul de animale în incinta Mausoleului. Din personalul Muzeului am un zidar calificat, altul e grădinar, altul mecanic care se ocupă de termocentrală, mai are în sarcina lui intrarea cu vânzarea билетelor, a cărților poștale și a broșurii — deci e foarte ocupat, mai am un dulgher care va lucra ca expert teatrul de vară. Toată introducerea mea am făcut-o pentru a ajunge la acest punct nevralgic. Acest dulgher este încadrat în supraveghetor cu cea mai mică leafă. El a venit de la CFR unde avea o leafă la mână de 925 lei lunar — iar eu nu i-am putut încadra decât în supraveghetor cu 720 de lei. I-am dat eu de când lucrează la noi 150 lei lunar de la mine. El însă mi-a declarat că nu mai poate primi de la mine bani, fiindcă asta nu contează la pensie. Deci vă rog să-mi dați consacrarea de-a-l numi muncitor calificat (la ce are dreptul). Ajunge un telefon să dați la Cluj, prin care pot să-l trec pe Crișan Teodor în muncitor calificat, fiindcă altfel pierd pe-acest foarte bun muncitor. Comitetul de cultură de la Cluj este de părerea mea.

Vezi ce scrisoare lungă a trebuit să fac pentru a Vă explica totul și să Vă obosesc și pe D-voastră.

* * *

Am fost la Sibiu unde am asistat la botezul „Liceului Octavian Goga”. A fost mișcător. Entuziasm tineresc — cântecele răsunau din 150 de glasuri de elevi — lacrimi — flori... Nu l-am cunoscut pe prof. Brad, îmi pare rău, dar trecând D-ta prin Sibiu poate îl aduci și pe el aici.

Acum nu mai rămâne decât să vă strâng mâinile cari îmi vor aproba (sper) cererea mea. Cu multă recunoștință, Veturia Oct Goga

De notat că al treilea „binevoitor și sprijinitor” al Muzeului „Octavian Goga”, pe lângă I-D. Bălan și mine, era chiar președintele Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, arhitectul Pompiliu Macovei, care mai trăiește și astăzi și, ca mare colecționar de artă, la cei peste 96 de ani ai săi, este încă foarte activ în fruntea donației făcută Capitalei, care poartă numele său și al pictoriței Ligia Macovei.

Pentru toate amănunțele date de doamna Veturia ea nu cerea altceva decât „dreptul la titlul de bun gospodar”, meritat, firește, din plin.

Dar, transcriind aici cu admirație scrisorile unei femei fără pereche, am în față un decupaj din cotidianul „Ziua” (9 ianuarie 2007) intitulat „Moștenirea Goga, râvnită de Guvernul maghiar”. Textul este semnat de Cosmin Pavelescu și este ilustrat cu fotografia actuală a impozantului muzeu. Având un caracter nu atât de senzație, acum când se vând și se cumpără diferite castele aparținătoare Statului român, care a cheltuit sume uriașe pentru repararea și întreținerea lor, dar mai ales de istorie literară și de biografia unor oameni din generația mea, îl reproduc în întregime:

Moștenirea Goga, râvnită de Guvernul maghiar

Filiala clujeană a PNG a trimis ministrului Culturii, Adrian Iorgulescu, o scrisoare deschisă referitoare la situația „destul de complexă și delicată privind Muzeul Memorial *Octavian Goga* din comuna Ciucea, județul Cluj”, revendicat „de un nepot al Veturiei Goga, care trăiește în SUA”.

Partidul Noua Generație susține că nepotul Veturiei Goga, Florin Mureșan, ar urma să devină, curând, conform unei sentințe judecătorești definitive, proprietarul clădirilor complexului muzeal, pentru a-i revinde la prețul pieței”, eventual Ministerului ungar al Culturii. Totuși, procesul este abia la început acțiunea în justiție între prezumtivul moștenitor și Consiliul Județean Cluj, în patrimoniul căruia este domeniul Ciucea, aflându-se pe rolul Judecătoriei Sectorului 5 București. După moartea poetului, castelul a intrat în proprietatea soției sale, Veturia Goga. În 1966 aceasta l-a donat statului român, castelul devenind în 1967 complex muzeal în cadrul căruia este înmormântat Octavian Goga.

În acest castel a trăit înainte de 1918, poetul maghiar Ady Endre, a cărui soție, după moartea acestuia, l-a vândut lui Octavian Goga Reprezentanții lui Becali la Cluj susțin că Ministerul de Externe și Ministerul Culturii ale Ungariei și-ar fi arătat intenția de a achiziționa Muzeul Memorial „Octavian Goga” pentru a-l amenaja ca și complex expozițional dedicat marelui poet maghiar Ady Endre. Președintele PNG Cluj, Ionuț Țene, îi solicită ministrului să intervină la omologul său din Ungaria, în vederea păstrării în circuitul turismului cultural românesc a acestui complex muzeal de la Ciucea.

Domeniul, donat statului

În 1966, soția poetului, Veturia Goga, a donat statului român toată proprietatea de la Ciucea, cu condiția ca aici să ființeze un muzeu memorial, care să poarte numele poetului. Astfel, din 1967, la Ciucea s-a deschis Muzeul Memorial „Octavian Goga”. Împrejurările în care familia Goga s-a hotărât să se așeze la Ciucea nu au la bază numai evenimentele istorice, ci dezvoltarea și prietenia dintre doi mari poeți — Octavian Goga și Ady Endre. Astfel, în 1919, Octavian Goga a primit o scrisoare de la Csinczka, văduva lui Ady Endre, în care îi spunea că nu se va mai întoarce niciodată la Ciucea, la proprietatea ce îi aparținea prin moștenire de la părintele ei, Nicolae Boncza, și că pentru ea ar fi o mângâiere dacă Goga ar cumpăra această proprietate. Oferta a fost lăcută în amintirea prieteniei celor doi mari poeți. Octavian Goga a acceptat oferta, la prețul propus de acesta, de 280.000 coroane. Ca proprietară, familia Goga a renovat clădirile în paragină. Castelul a fost reconstruit din temelii, mărit

și etajat în primăvara anului 1923, familia Goga s-a mutat în casă nouă. În testamentul poetului se poate citi: „Doresc să fiu îngropat la Ciucea, dacă nevasta mea va putea să facă o criptă unde să se așeze și ea spre odihna de veci, după o viață plină de goană și chinuri în slujba altora”.”

Bună și dăătoare de speranță precizarea finală „Totul e legal în acte”:

„ZIUA l-a contactat pe Aurel But directorul Muzeului Memorial „Octavian Goga” din Ciucea. „Situția pentru mine este foarte clară. A fost dat în judecată Consiliul Județean Cluj, de care noi aparținem, de domnul Florin Mureșan din Sibiu, strănepotul după frate al Veturiei Goga. Acesta a atacat actul de donație prin care văduva marelui poet a donat ceea ce se numește acum Casa Memorială „Octavian Goga” și revendică totul. Deci, nu Muzeul este în litigiu cu domnul Mureșan. Nu cred că are șanse de succes, pentru că totul e legal în acte”, a declarat But.

La rândul său, arhitectul județului Cluj, Radu Spânu, spune că administrația județeană a finanțat an de an Muzeul Memorial „Octavian Goga”. Spânu a adăugat că există planuri de reabilitare a muzeului și că, în nici un caz, Consiliul Județean nu se va da bătut în procesul cu presupusul moștenitor.”

Nu același sentiment îl pot avea trecând, din când în când, pe o străduță laterală Bulevardului Catargiu, fost Ana Ipătescu, unde în urmă cu câțiva ani mai exista o casă modestă, fără etaj, cu o placă memorială pe fațadă, amintind că acolo a trăit în perioada interbelică poetul Octavian Goga. Peste noapte a fost demolată cu inscripție cu tot. Cine știe ce parvenit bogat, român sau străin, a poruncit buldozerelor să intre în acțiune, cum văd că se întâmplă în toată Capitala.

La care, vreau să adaug următoarele versuri ale „poetului pătimirii noastre”:

Ascultă, copile, ce-mi spune viața:

De-a pururi în umbră să torci al tău gând,

Când simți în pleoapă o lacrim-arzând,

Ia seama la vreme și-acoperă-ți fața,

Să nu fie ochi să te vadă plângând.

Alături cu alții te-nșiruie-n horă

Și lumii plătește-i cu ce-i ești dator,

Fă-i patimei tale din zâmbet zăvor,

Tăcerea să-ți fie statornica soră,

Să nu știe nimeni ce rane te dor.

Iar noaptea când cade și ceața se lasă,

Tu trage-ți oblonul, să n-ai mărturii.

Și-atunci, sub tavanul ascunsei chilii,

Despășură-ți taina ce-n suflet te-apasă,

Stropind-o cu lacrimi de ceasuri târzii...

(Poezia „Trage-ți obloanele”, volumul *Din umbra zidurilor*, 1913) Astfel, *Dixi et salvavi animam meam!* cum ar fi spus strămoșul nostru latin.